

Rondalles i plantes medicinals a la serra de Tramuntana

27 d'abril del 2018, Pollença

Ponents:

Dr Carles Amengual

Maria Magdalena Gelabert

Presenta:

Aina Bonner

El 27 d'abril del 2018, Tramuntana XXI, organitzà l'acte per la Serra "Rondalles i plantes medicinals a la serra de Tramuntana".

En aquesta ocasió, el Dr. Carles Amengual ens presenta el seu llibre "L'hort de les rondalles mallorquines", on hi figuren les 140 plantes i arbres mencionats a les rondalles mallorquines, amb l'objectiu d'esdevenir una obra que es pugui emprar com a referència literària, com a eina per a mestres i alumnes que treballin amb un hort escolar i com a estudi del medi natural.

A més de la participació de Maria Magdalena Gelabert, doctora en Llengua i literatura catalana i investigadora en rondalles mallorquines, la qual centra la seva intervenció en l'anàlisi del paper de les rondalles en la conformació de l'imaginari col·lectiu de Mallorca. Així mateix mostra l'aparició de les plantes que trobem a les rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover. També apunta quin és el paper de les dones en relació amb aquest camp.

I per presentar i moderar la taula rodona d'aquest acte tan especial, comptem amb la il·lustradora i membre de Tramuntana XXI Aina Bonner.

Maria Magdalena Gelabert

L'aplec de rondalles Mallorquines de A. M Alcover és considerat el més gran "best seller" de la història de l'edició a Mallorca.

Des de l'edició del primer volum l'any 1896 fins al 2018, es conta com a centenars de milers de llibres de rondalles que s'han venut. La gran acollida d'aquesta obra, posa en evidència l'interès que ha suscitat en el nostre poble, generació rere generació.

Són diverses les causes que podrien explicar aquest fenomen:

En primer lloc, en els inicis de la seva publicació, la majoria de la població mallorquina era analfabeta, i es nodria de la tradició oral que es transmetia de generació en generació a través de gloses, rondalles i llegendes.

Més endavant es va convertir en una tradició llegir les rondalles d'Alcover, que a poc a poc es van anar teatralitzant o en versions radiofòniques.

Durant els temps foscos del franquisme, eren un dels pocs materials editats en català que el règim tolerava. Algunes persones majors manifesten que era l'únic contacte que tenien amb la llengua catalana i que els va ajudar a aprendre-la.

També s'ha de tenir en compte tot el literari, A. M. Alcover, va recollir aquestes rondalles de diferents contadors i va construir la seva pròpia obra.

Algunes rondalles, de les quals es tenen versions manuscrites de 4 pàgines, a la versió editada A. M. Alcover arriba a les 40 pàgines, pel que poden dir que la seva aportació és molt gran.

Les rondalles també foren escrites per tots els públics, des d'infants fins adults.

Que les rondalles combinin universalitat i localitat és un dels factors, totes tenen unes traces comunes que trobem a reu del món des d'Àsia, Rússia fins al Mediterrani.

El punt de localitat és la descripció del paisatge mallorquí que trobem sovint a les rondalles, a la nostra manera de viure i a la

nostra manera d'entendre el món i així es converteixen en un part del nostre imaginari col·lectiu.

Quines plantes trobem a n'aquest entorn?

A les rondalles d'Alcover trobem una flora autòctona que apareix a immensa majoria de les rondalles, hem de dir que és un recurs recurrent a les rondalles d'arreu d'Europa, i apareixen en forma de planta, hort o jardí. Es tracta d'una presència de vital importància per la contextualització i la mallorquinització d'aquestes rondalles.

Són precisament els topònims, els antropotopònims i les referències al paisatge i a una manera de viure, és el que fa que es converteixin en properes.

A les rondalles i trobem, alfabeguera, el cirer de bon pastor, el coscoll, esparreguera, l'olivera, el rave, la ruda, llimonera, llorer, ullastre, jonc, romaní i així fins a 140.

Hi ha rondalles que porten el nom d'una planta en el mateix títol, com la coneguda Flor Romenial i així fins a 45 casos.

Les plantes apareixen com a context de les accions, com a elements del dia a dia. També ens fan prendre consciència de no tocar l'ordre natural de les coses. Les plantes també serveixen d'aliment.

Una de les rondalles que aporta més informació sobre plantes és la titulada, els dotze mesos y les dues jaies, la qual a través de dues jaies explica la part positiva i negativa de cada mes respecte a les plantes i els cultius.

Les rondalles també ens mostren els usos medicinals i els seus efectes curatius, tot i que també apareixen amb efectes màgics.

I com apareixen les dones a les rondalles d'Alcover?

Les dones són les grans coneixedores de la natura, les figures femenines sobretot les caracteritzades com a fades o les jaies, provenen segons els investigadors, de les deesses antigues.

Aquestes tenien un gran coneixement de l'entorn i utilitzaven aquest coneixement, per fer el bé o per castigar, per això són temudes i respectades.

Atribueix també la figura de bruixa benefactora, mare i mestressa dels animals, de manera molt semblant a la nostra jaieta donadora.

Si cerquem més enrere, també ens recorden a les deesses paleolítiques que vetlaven per la fecunditat.

Carles Amengual

Imagineu un infant, que de petit, quan tenia 5 anys escolta unes cançons, unes poesies de la seva mare quan s'en va a dormir, ella avui és aquí avui i és pollencina, les poesies eren d'en Costa i Llobera. Així aquest infant va créixer reflexionant sobre les paraules d'aquest gran autor.

La tesi doctoral feta pel mestre Bernat Cifre sobre Costa i Llobera i que ens dóna un exemple extraordinari del que diu l'evangeli de Joan 1.1: La llum es va fer paraula. En Costa és sublim, és el que pot arribar la ment humana a parlar, a dir, a somiar...

Això ens vol fer entendre precisament que som un gra d'arena a dins l'univers, però que també som un univers amb nosaltres mateixos com a persones. A través de la paraula d'en Costa, ho podem sentir, ho podem viure i això ens fa arribar a ser éssers més divins.

Hem vingut del miracle de la vida, tant si ho expliquem des del punt de vista científic com del creatiu. A través del miracle de la paraula, de la vida i de la naturalesa i de les plantes, nosaltres som conscients que som miracle i tenim l'obligació de transmetre.

Els mestres transmeten el miracle i la paraula, Ramon Llull diu: dels amics vol que transmetin aquesta manera de pensar i que la nostra vida és molt més que un passar sense fer res. Si no un passar a

través de la nostra consciència i la nostra divinitat. Per això serveixen persones com en Costa, com Antoni Maria Alcover, com Ramon Llull, com les nostres padrines, les nostres mares, que ens contaren aquestes històries i ens posaren en contacte amb la màgia i la divinitat.

Per això és tan necessari avui en dia més que mai, que els nostres fills i els nostres néts els hi contem rondalles i poesies. Deixar una mica les maquinetes i esdevenir actors de les nostres vides, a través d'aquestes històries que podem fer i que podem viure.

Hi ha gent que ens comunica al món de la màgia, si no hi ha màgia a la vida, que és el que hi ha? Si només mirem els desastres, quina esperança hi ha? I és el que hem de transmetre els infants: l'esperança. El goig, la bellesa, la veritat, la bondat i tot això es troba a les rondalles i a la vida.

Després de 35 anys d'estar-hi treballant, vaig fer aquesta tesi doctoral, i un capítol de la tesi es va convertir en llibre: "L'hort de les rondalles mallorquines".

Teniu tots les Rondalles a casa, conteu-les als vostres infants i teniu-les a casa. I si teniu un hort, podeu veure a quines plantes apareixen consultant el meu llibre. També hi ha un afegit a cada planta sobre els seus usos, il·lustrades per Andrew Pinder, així com alguns dibuixos antics.

Fa uns 10 anys, vaig publicar un altre llibre: Gloses i Plantes Medicinals, on vaig trobar 112 plantes medicinals, en aproximadament 400 gloses. Posteriorment a les tesis doctoral he identificat que de 652 plantes baleàriques referenciades, només de fitonomia a la nostra llengua hi ha més de 3.500 noms per identificar-les, això surt a 4 o 5 noms per planta.

Durant la tesi doctoral, vaig descobrir que n'ommes amb la nostra llengua existeixen 3.700 gloses que parlen de plantes, no 400. És una riquesa incommensurable.

Aquesta enciclopèdia extraordinària de les Rondalles Mallorquines d'Antoni Maria Alcover de 24 toms de 433 rondalles que val uns 100

euros, no és pagat tenir-les a casa i llegir-les, sobretot els infants. Aquestes rondalles és l'obra no botànica, que té més referències botàniques a Europa.

Quan tinguem una planta i la puguem contar i llegir, contemplar la natura i les paraules no com una cosa externa a nosaltres sinó com a part de nosaltres.

Aquestes Rondalles, donen el sentit a la vida de viure-la cada dia i de viure-la plenament.

